

BIOGRAFIJŲ ŽODYNAS „LIETUVOS KNYGOS VEIKĖJAI“

Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: osvaldas.janonis@kf.vu.lt

BALVOČIUS Jonas, * 1842 03 14 Purvėnuose (Mažeikių rj.), † 1915 11 12 Uliūnuose (Panevėžio rj.); kunigas, rašytojas, vertėjas, *spaudos darbuotojas*.

1867 baigė Kauno kunigų sem-ją. 1968–1871 studijavo Sankt Peterburgo dvasinėje a-joje. Δ kunigavo daugelyje Lietuvos vietų: buvo vikaras Kėdainiuose, klebonas Vadokliuose, altarista Dusetose, Ėriškiuose, Uliūnuose. Žemaičių vyskupijos garbės kanauninkas. Δ kovojo dėl liet. spaudos atgavimo, materialiai rėmė užsienyje leidžiamą liet. periodiką. Aktyvus Šv. Kazimiero knygų leidimo ir platinimo d-jos bendradarbis bei autorius. Atgavus spaudą bendradarbiavo *Vilniaus žiniose*, *Nedėldienio skaityme*, *Draugijoje*. Kūrė ir vertė (iš lenkų, vok., pranc. k.) taikomojo pobūdžio šviečiamąją prozą. Sukūrė apysakų (*Jonukas Karklynas eina Lietuvos pažintu* (1903), *Kunigo giminė* (1906), *Paklydėliai* (1907, 1915) ir kt. Sulietuvino valstiečiams skirtų relig. ir šviečiamųjų leid.: *Sodžionių teologija* (1905, 1908), *Pasaulio įkūrimas* (1907),

Sveikata (1907), *Sodiečių dangus* (1909), *Zoologija* (2 t., 1912–1913) ir kt. Išvertė Ivano Krylovo pasakėčias proza *Krylovo pasakos* (1902). Slapyv.: J. Gerutis, Prietelis, Vadoklietis ir kt.

L.: DAMBRAUSKAS-JAKŠTAS. *Kun. Jonas Balvočius-Gerutis* (1842–1915). Kaunas, 1919; KALUŠKEVIČIUS, Benjamins; ir MISIUS, Kazys. *Lietuvos knygnešiai ir daraktorai, 1864–1904*. Vilnius, 2004.

Nijolė Lietuvninkaitė

BURKUS Antanas, * 1937 03 20 Kaune; inžinierius, filatelininkas, *filokartininkas*.

1959 baigė Kauno politechnikos i-tą (inžinieriaus statybininko spec.). 1962–2000 dirbo Kaune Miestų statybos projektavimo i-te projektuotojų grupės vadovu. Daugiau kaip 40 metų renka atvirukus tema „Senasis Kaunas“ (turi daugiau kaip 1 tūkst.), tyrinėja Lietuvos atvirukų ist., populiarina juos TV, spaudoje, bendradarbiauja su Lietuvos muziejais filokartijos ir fotografijos paveldo klausimais. Apie 50 metų kaupia pašto

ženklus, vokus temomis „Lietuvos pašto istorija“, „Vytauto K. Jonyno kūryba filatelijoje“, „Kalėdiniai pašto ženklai“. Surengė atvirukų ir filatelijos person. parodų Kaune, tris – Šiauliuose, buvo 15 grupinių parodų dalyvis. Lietuvos filatelininkų s-gos, Kauno filokartininkų klubo narys.

Almantas Šlivinskas

CERPINSKIS Kostas, Konstantinas **Cierpinski**, * 1887 Rokvėnuose (Joniškio rj.), † 1972 07 25 Vilniuje; pedagogas, diplomatas, vertėjas, *atvirukų leidėjas, filokartininkas*.

1914 kartu su broliu Jonu buvo pašauktas į caro kariuomenę karininku. Patekęs į vokiečių nelaisvę, buvo internuotas Danijoje ir ten dirbo ž. ū., kur išmoko danų, švedų, norvegų k., susipažino su ten plėtojamos kooperacijos pranašumais. Grįžęs į tėviškę, 1919 pradėjo fotografuoti aplinkinius Joniškio, Šiaulių, Pakruojo, Skaistgirio ir kt. miestelius, tęsė dar 1914 Radviliškyje įst. parapijos b-kos veiklą, o 1922 Žagarėje įsteigė savo knygyną. 1923 kartu su kt. kooperacijos šalininkais Šiauliuose įsteigė ž. ū. kooperatyvų s-gą „Gamintojas“, buvo jos v-bos narys, aktyviai bendradarbiavo su Danijos ir kt. kooperatininkais važinėdamas po Europą. Buvo vienas iš Šiaulių „Aušros“ muziejaus steigėjų ir eksponatų radėjų, Kraštotyros dr-jos sekretorius. Mokėjo apie dešimt užs. k.: II pasaul. karo metais dirbo kariniu vertėju, po karo, sulaukęs 80 m., vertėjavo Vilniaus viešbučių trešte. 1920–1926 išleido 114 skirtingų pavadinamųjų atvirukų keliomis laidomis su daugiausia paties fotografuo-

tais Kauno, Tauragės, Šiaulių a. vietovių vaizdais, kuriuos spausdino Leipcige. Didžiausia Δ aistra, išsaugota iki gyvenimo pab., buvo atvirukų, knygų, pašto ženklų, ekslibrisų kolekcionavimas. Sukauptas kolekcijas 1962–1965 padovanojo Lietuvos MA Vrublevskių b-kai, tuometiniam Revoliucijos muziejui, Knygų rūmams.

L.: *Senieji Šiauliai atvirukuose, 1902–1944:* katalogas. Sudarytojai A. Šlivinskas, P. Kaminskas, R. Baristaitė. Šiauliai, 2006; PETRULIS, Juozas. Atsiliepimas apie Konstantą Cerpinskį. *LNB Rankr. skyrius*, f. 127, b. 26; KLIČIUS, B. Ilgo gyvenimo vaisiai. *Vakarinės naujienos*, 1967, spalio 20; *Parodos „Kosto Cerpinskio (Konstantino Cierpinskio) išleisti atvirukai iš Petro Kaminsko kolekcijos“ katalogas, 2001 04 06–2001 05 06*. Šiauliai, 2001; STRAVINSKAS, A. Kostą Cerpinskį palydėjus. *Literatūra ir menas*, 1972, liepos 29.

Almantas Šlivinskas

DIDŽIULIS Stanislovas, * 1850 11 26 Griežionėlėse (Anykščių rj.), † 1927 05 19 ten pat; visuomenės ir kultūros veikėjas, *spaudos darbuotojas, bibliografas, bibliofilas*.

Iki 1863 mokėsi Panevėžio g-joje, vėliau privačiai. Spaudos draudimo metais padėjo platinti liet. spaudą Garšvių knygnešių d-jai (1885–1895), savo namuose įrengė nelegalių leidinių slaptavietę, kuri išliko iki šiol. Rinko tautosaką, medžiagą liet. ir lituanikos rodyklei, parengė keletą liet. knygų sąrašų. Bendradarbiavo su bibliografais Karoliu Estreicheriu, Mauricijumi Mykolu Stankevičiumi, Silvestru Baltramaičiu, jiems siuntė bibliogr. duomenis apie liet.

knygas. Dalis Δ surinktos tautosakos vėliau pasirodė leid. *Tauta ir žodis* (1926). Nuo 1884 bendradarbiavo liet. period. leid.: *Aušroje, Žemaičių ir Lietuvos apžvalgoje*, vėliau *Varpe*. 1905–1906 dalyvavo revoliuciniame judėjime, platino *Darbininkų balsą*, atsišaukimus. Už tai 1908 ištremtas į Sibirą iki gyvos galvos. Tremtyje išbuvo iki 1917, vėliau apsigyveno Jaltoje, gydėsi sanatorijoje. Į Lietuvą grįžo 1924. Sukaupė turtingiausią spaudos draudimo laikotarpio lituanistikos ir lituanikos asm. b-ką (daugiau kaip 1 tūkst. pavad.). Ją pradėjo kurti ~ 1870 ir intensyviai kaupė iki 1907. Leidinių įsigydavo iš Vilniaus, Varšuvos, Rygos, Sankt Peterburgo, Maskvos ir kt. užs. knygynų ir antikvariatų. B-koje buvo unikalių ir retų liet. leidinių. Spaudos draudimo sąlygos vertė Δ dalyti asm. b-ką į dvi dalis: legaliąją ir slaptąją. Δ asm. b-ka naudojosi aplinkiniai gyventojai, liet. tautinio sąjūdžio veikėjai ir kt. Δ naudojo kelis knygos nuosavybės ženklus: du superekslibrisus su inicialais *S. F. G. O. D.* ir *S. D.* bei kelis knygų antspaudus, iš jų labiausiai paplitęs *St. Didžiulio / BIBLIOTEKA / Griežionyse*. Dauguma asm. b-kos leidinių specialiai įrišti. 1930, pildant Δ valią, vertingiausią b-kos dalį (323 pavad. leidinių liet. ir lenkų k.) ir rankr. k-gą įsigijo VDU b-ka. Pokario metais beveik visus likusius leidinius Δ palikuonys perdavė Lietuvos MA Vrublevskių b-kai. Šiuo metu Δ asm. b-kos leidinių saugoma VU (daugiau kaip 230 egz.), Kauno technologijos u-to (88 egz.), Lietuvos MA Vrublevskių b-koje (59 egz.) bei kt. b-kose ir muziejuose. Nedidelė b-kos dalis pateko privatiems savininkams. 1940 Δ įamžintas

tarp 100 labiausiai nusipelnusių knygnešių bei knygų skleidimo organizatorių Knygnešių sienelėje. 1968 Griežionėlėse įst. Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių memorialinė sodyba. Slapyv.: Anikštėnas, Pelikšas Gedgaudas, J. Mažuolis, Mažutis, Pelikšas Rieszutis? ir kt.

Š.: Kauno technologijos u-to b-kos Retų knygų sk. f.; VU Rankraščių sk., f. 1, 88.

L.: DIDŽIULIENĖ, Liudvika. *Ką aš beatmenu*. Kaunas, 1926; LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. *Stanislovo Didžiulio asmeninė biblioteka*: katalogas. Kaunas, 2004; TYLA, Antanas. *Garšvių knygnešių draugija*. Vilnius, 1991.

Nijolė Lietuvninkaitė

DILYS Antanas Kazimieras, * 1932 01 01 Storiuose (Anykščių r.); fotožurnalistas, muziejininkas, *filokartininkas*.

1962–1963 studijavo fotoreportažą prie Centrinė žurnalistikos namų Maskvoje. Dirbo melioracijos techniku, 1962 Anykščių rj. laikraščio *Kolektyvinis darbas*, 1962–2000 ELTOS fotokorespondentu Šiauliuose. Daugelį metų kolekcionuoja atvirukus, populiaria ju rinkimą, tyrinėjimą. Šiauliuose, Klaipėdoje ir kitur surengė keletą atvirukų parodų. Kartu su sūnumi 2000 Šiaulių „Aušros“ muziejui dovanojo daugiau kaip 60 tūkst. atvirukų rinkinį, kurio pagrindu muziejuje buvo suformuotas atskiras filokartijos rink. 2005–2006 padovanojo apie 45 tūkst. savo reportažinių negatyvų, fotografijų ciklus „Dviratis“, „Mano kolegos“. Buvo Lietuvos fotografijos meno dr-jos org. k-to, vėliau v-bos prezidiumo narys. Šiauliuose įkūrė foto-

klubą (1966) ir pirmąjį Lietuvoje Fotografijos muziejų (1973). Daugelio fotografijos tarpt. parodų Šiauliuose rengėjas ir dalyvis, daugiau kaip dešimties asmeninių parodų autorius, trijų fotografijos moksl. konferencijų organizatorius. Pirmųjų Lietuvoje filokartijos konferencijų „Lietuviškų atvirukų ištakos“ (2000) ir „Lietuviškų atvirukų paveldas ir klasifikavimas“ (2001) organizatorius. 2004 už Lietuvos fotografijos ist. ir filokartijos paveldo kaupimą, populiarinimą ir perdavimą Šiaulių „Aušros“ muziejui paskirta Pelikso Bugailišio premija, 2006 – Šiaulių m. savivaldybės kultūros ir meno premija.

Almantas Šlivinskas

JABLONSKIS Jonas, slap. **Rygiškių Jonas**, * 1860 12 30 Kubiliuose (Šakių rj.), † 1930 02 23 Kaune; kalbininkas, redaktorius, recenzentas, vertėjas, *spaudos darbuotojas, knygų leidėjas*.

1885 Maskvos u-te baigė klasikinės filol. studijas. Latvijos u-to garbės daktaras (1919), Lietuvos u-to garbės profesorius (1922). 1889–1900 mokytojavo Mintaujos ir Talino g-jose (atleistas už draudžiamų liet. leidinių laikymą). 1902–1903 ištremtas į Pskovą. 1903 Šiauliuose nelegaliai mokė liet. k., tvarkė grafų Zubovų archyvą. Nuo 1904 dirbo liet. laikraščių red-jose ir mokytoju Vilniuje. 1905 savo iniciatyva su Jonu Vileišiu bei Antanu Smetona įkūrė vieną pirmųjų kooperatinę knygų leidimo b-vę „Aušra“ ir išleido apie 10 originalios liet. grož. lit-ros kūrinių, tarp jų Antano Bara-

nausko, Jono Biliūno, Gabrielės Petkevičaitės-Bitės ir kt. autorių. Suredagavo spaudai keliasdešimt popul. knygelių kalbotyros, ekonomikos ir visuom. tematika. Išvertė rusų ir anglų rašytojų kūrinių. Nuo 1906 mokytojavo įv. Lietuvos ir Rusijos vietose, I pasaul. karo metais Martyno Yčo g-joje Voroneže. 1918 grįžo į Vilnių, 1919 persikėlė į Kauną, dėstė įv. kursuose, Lietuvos u-te. Δ žymiausias liet. k. normintojas. Bendrinės k. raidai svarbūs Δ vadovėliai *Lietuviškos kalbos gramatika* (1901), *Lietuvių kalbos sintaksė* (1911), *Rašomosios kalbos dalykai* (1912), *Mūsų rašyba* (1917), *Lietuvių kalbos gramatika* (1919), *Lietuvių kalbos vadovėlis* (1925) ir kt. Aktyviai bendradarbiavo liet. spaudoje: *Aušroje*, *Iliustruotoje Lietuvoje*, *Lietuvių balse*, *Lietuvių ūkininke*, *Ryte*, *Santaroje*, *Švietimo darbe*, *Vaire*, *Varpe*, *Vilniaus žiniose*, *Viltyje* ir kt. Paskelbė apie 450 straipsnių ir publikacijų kalbos praktikos, švietimo, visuom. gyvenimo klausimais. Slapyv.: A. Gerulaitis, Kalbos mokytojas, Kibilda, Kirvelis Nusmuko, Kaz. Obelaitis, Peštukas, A. Pikčiurna, Rygiškių Jonas, Senis, Slapyvardis, P. Šipaila, P. Vaidila, Ant. Žemaitis ir kt.

L.: JABLONSKIS, Jonas. *Straipsniai ir laiškai*. Vilnius, 1991; MERKELIS, Aleksandras. *Jonas Jablonskis: biografija*. Kaunas, 1930; PIROČKINAS, Arnoldas. *J. Jablonskis – bendrinės kalbos puoselėtojas*. Vilnius, 1978; *Prie bendrinės kalbos ištakų*: J. Jablonskio gyvenimas ir darbai 1860–1904 m. Vilnius, 1977.

Nijolė Lietuvninkaitė

KAMINSKAS Petras, * 1943 10 12 Šiauliuose; *filokartininkas*.

Baigė vid. m-klą, dirba UAB „Šiaulių vandenys“. Atvirukus kolekcionuoja nuo 1977. Pagrindinės temos: 1900–1950 Šiaulių (1 tūkst. atvirukų), kitų Lietuvos, Rytprūsių miestų, miestelių bei bažnytkaimių (5 tūkst.) urbanistika, „Napoleonas atvirukuose“ (400), „Malūnai“ (600), „Velykiniai ir kalėdiniai sveikinimai“ (500), „Senieji humoro, balandžio 1-osios“ (120), leidėjų Kosto Cerpinskio ir Onos Vitkauskytės išleistus atvirukus. Surengė 20 atvirukų parodų, iš jų tris Šiaulių „Aušros“ muziejuje („Senieji Šiauliai (iki 1940 m.)“, „Leidėjo Kosto Cerpinskio išleisti atvirukai“, „Linksmi gyvenimi – ilgai nepasensimi“). Šiam muziejui dovanuoja daugiau kaip 500 atvirukų ir fotografijų. Muziejaus l-kla 2006 išleido Δ su bendraautoriais parengtą k-gą *Senieji Šiauliai atvirukuose, 1902–1944*. Taip pat renka senąsias fotografijas ir atvirukus, knygas Lietuvos etnografijos, karybos, paminklų tema, iki 1940 darytus fotoportretus. Šiaulių kolekcininkų „Aušros“ muziejaus bičiulių ir Rygos filokartininkų klubų narys. 2007 Δ su bendraautoriais Almantu Šlivinsku ir Roma Baristaite už reikšmingą kultūros paveldo puoselėjimą ir knygos *Senieji Šiauliai atvirukuose, 1902–1944* parengimą paskirta Šiaulių m. savivaldybės kultūros ir meno premija.

Almantas Šlivinskas

KRIŠTOPAITIS Antanas, * 1921 05 21 Valdomuose (Šiaulių rj.); dailininkas, meno kolekcininkas, *filokartininkas*.

1940 bebaigiant Šiaulių g-ją, buvo įka-

lintas ir ištremtas į Sibirą. 1955–1958 dirbo Buriatijos sostinės Ulan Udės operos ir baletų teatro dailininku dekoratoriumi, 1959–1982 Šiaulių dramos teatro dailininku. Kolekcionuoja atvirukus ir fotografijas su pasaulio paminklų, bažnyčių, Lietuvos ir kt. valstybių karių vaizdais. Sukaupė unikalias atvirukų kolekcijas „Europos tapytojų reprodukcijos“, „Dailininkų autoportretai“, „Napoleonas“ ir kt. Surengė daug savo kūrybos, atvirukų parodų Lietuvoje ir užsienyje. Už atvirukų parodas apdovanotas Kauno ir Rygos filokartininkų klubų prizais. Iliustravo knygų, sukūrė plakatų ir pašto vokų. 2007 išleistas Δ kūrinių albumas *Lietuvos malūnai Antano Krištopaičio akvarelėse*, 2008 – *Lietuvos medžiai, Lietuvos bažnyčios*. Už kūrybinę ir kraštot. veiklą apdovanotas Šiaulių kraštotyros dr-jos Mikelio prizu (1997), Šiaulių „Aušros“ muziejaus Pelikso Bugailišio premija (2001). Šiaulių miesto garbės pilietis (2003). Rygos filokartininkų klubo narys korespondentas.

Almantas Šlivinskas

LIPNICKAS Jonas, * 1930 05 06 Langakiuose (Kėdainių rj.); inžinierius, *filokartininkas, bibliofilas*.

1955 baigė Kauno politechnikos i-tą (pramonės šiluminės energetikos spec.), 1964 – VU (matematikos spec.). Kelerius metus dirbo matematikos mokytoju, vėliau Energetikos i-to vyresn. inžinieriumi Kaune (iki 1990). Nuo 1943 renka urbanistikos ir architektūros tematikos atvirukus, kaupia atvirukų ist. medžiagą. Iš viso kolekcijoje yra daugiau kaip 50 tūkst. atvirukų. 2000–2007 Šiaulių „Aušros“ muziejui dovanuoja

apie 7 tūkst. atvirukų, kitą kolekcijos dalį muziejui palieka testamentu. 1963 surengė pirmąją atvirukų parodą Kaune, nuo to laiko šiame mieste jos vyksta beveik kasmet. Parodose dalyvauja Lietuvos, Latvijos, Rusijos, Vokietijos, JAV, Argentinos ir kt. šalių filokartininkai. 1965 subūrė Kauno filokartininkų klubą, nuo 1966 yra jo prezidentas. Priklauso Martyno Mažvydo bibliofilų klubui. Sukaupė apie 2,5 tūkst. knygų b-ką, kurioje svarbesni autografuotų leidinių, lit-ros apie Lietuvą, knygų apie bibliofiliją, kolekcionavimą rinkiniai, ir parengė jų k-gą. Knygų dovanoja b-koms, m-kloms, bibliofilų klubams.

Almantas Šlivinskas

MACIJAUSKAS Antanas, **Maciejauskas**, * 1874 03 31 Pasvaliečiuose (Biržų rj.), † 1950 03 28 Daumėnuose, palaidotas Pabiržėje; inžinierius, rašytojas, vertėjas, leidėjas, spaudos bendradarbis, knygyno savininkas.

1899 baigė Sankt Peterburgo technologijos i-tą. Anksti įsitraukė į liet. tautinį sąjūdį ir kovą dėl liet. spaudos. Nuo 1895 bendradarbiavo *Varpe*, *Vilniaus žiniose*, *Rygos garse* ir kt. 1900 Sankt Peterburge Δ išleido pirmąjį originalų liet. žemėlapi *Žemėlapis Lietuviškai Latvisko krašto*. 1901 vadovavo Petro Vileišio mechanikos dirbtuvėms. 1902–1905 Rygoje tarnavo geležinkelių v-boje, aktyviai rėmė įv. liet. d-jas, dalyvavo liet. b-vių veikloje. 1905 dalyvavo Didžiajame Vilniaus seime. 1904 pab. Rygoje įkūrė liet. knygyną (veikė iki 1920) ir leido pažintinės, grož. lit-ros bei publicistikos rin-

kinėlius: *Jaunikaičiams dienos* (1899, 1904, 1905), *Vieverselio dainos* (1905, 1906, 1910), leidinius, skirtus savarankiškam mokymuisi skaityti, rašyti ir kalbėti vok., rusiškai, liet. Δ parengė keletą aktualių polit. publicistikos darbų, išleido Vinco Kudirkos *Tautišką giesmę* (1906), leido *Tėvynės kalendorių* (1906–1913). Išleido ir savo knygyno k-gą *Katalogas lietuviškų knygų, gaunamų pas A. Macejevskį* (1906). Nuo 1912 LMD narys. 1913 Šeduvoje įsteigė mechanikos dirbtuves. I pasaul. karo metu pašauktas į karinę tarnybą, dirbo Rusijos pramonėje. 1919–1930 tarnavo Lietuvos susisiekimo ir vidaus reikalų m-jose, bendradarbiavo spaudoje, savo lėšomis išleido liet. *Techniko žodynėlį* (1920) bei *Lietuvos puošmenų ir statybos albumą* (1925). Iš viso išleido 45 liet. knygas. Nuo 2008 Lietuvos žurnalistų s-ga, Nac. žurnalistų kūrėjų asociacija ir Biržų rj. savivaldybė įsteigė kasmetę premiją. Slapyv.: Adata, A. Agaras, Aguonaitis, A. Aitvaras, Alfa, Beržas, A. Geležninkas, Pagaikštis, Pasvalietis ir kt.

Š.: LNB Retų knygų ir rankr. sk., f. 25 ir 32.

L.: ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. *Lietuviškos knygos raida tautinės kultūros plėtros sąlygomis 1904–1914 metais*: daktaro disertacija. Vilnius, 2000; POCIUS, Vytautas. *Antanas Macijauskas*. Vilnius, 2004.

Nijolė Lietuvninkaitė

MAKSVYTIS Feliksas, * 1909 06 20 Barzduose (Šakių rj.), † 2008 01 13 Kaune; muziejininkas, *knygyninkas, leidėjas*.

Baigė Kauno g-ją ir dirbo knygų prekybos b-vėje „Malda“. 1933 atsikėlė į Šiaulius,

čia įsteigė knygyną „Žiedas“, kuris gyvavo iki 1944. Palaikė prekybinius ryšius su už. l-kloimis, leido knygas, prekiaavo rašomaisiais dalykais. 1937 perėmė knygyninko Liudviko Jakavičiaus knygyną „Lietuva“. Knygynas tapo vienu iš didžiausių mieste. Labiausiai plėtojo maldaknygių ir devocionalijų leidybą, bet išleido nemažai ir knygelių vaikams, žodynų, kalendorių ir kt. leidinių. Apie 1943 Δ Šiaulių „Astros“ spaustuvėje išspausdino apie 20 rūšių spalvotų proginių atvirukų, tačiau didesnę tiražo dalį kartu su kt. jo ir Jakavičiaus knygomis, senaisiais laikraščių ir žurnalų komplektais 1948 sudegino NKVD. Po karo, vengdamas saugumo persekiojimo, dažnai keitė darbo vietas: dirbo Šiaulių vieš. b-kos vedėju, miškų treste, „Aušros“ muziejuje, 1948–1950 Mažeikių, 1950–1953 Marijampolės, 1953–1958 Šilutės muziejaus direktoriumi. Vėliau įsikūrė Kaune, dirbo antikvarinio knygyno vedėju, „Vagos“ l-klos Kauno skyriaus leidėju. 1998 išleido savo atsiminimų kn. *Knygų laužas: Barzdai ir jų žmonės*, 2005 – *Kai degė knygos*. Paskutiniaisiais gyvenimo metais Šiaulių „Aušros“ muziejui padovanojo daug fotografijų, knygų, kelių deš. susirašijimo atvirukų kolekciją.

Almantas Šlivinskas

ORDMAN Mauša, Mauša **Ordmanas**, * XIX a. II pusėje, † 1942?; *knygininkas, leidėjas*.

XX a. III deš. su šeima apsigyveno Šiauliuose ir atidarė savo knygyną Varpo g. 21, nuo 1931 – Tilžės g. 134. Apie 1934 knygynas užsidarė, bet kaip didmeninės knygų

prekybos sandėlis veikė iki pat 1940 Δ gyvenamajame name Vilniaus g. 181. Kartu su sūnumi Δ urmu platino po Lietuvos knygynus kai kurias knygas ir šventinius atvirukus. Jų klišės gaudavo iš Prancūzijos, Š. Savičiaus ir B. Šumkauskio spaustuvėje „Grafika“ Šiauliuose Δ juos perspausdindavo su liet. užrašais. Apie 1930 išleido 18 Šiaulių fotovaizdinių atvirukų ciklą dviem laidomis, skirtingais atspalviais, keletą firminių atvirlaiškių. Δ su šeima žuvo Šiaulių žydų gete 1942.

L.: MAKSIVYTIS F. *Kai degė knygos*: gyvenimo akimirkos. Kaunas, 2005, p. 88; *Senieji Šiauliai atvirukuose, 1902–1944*: katalogas. Sudarytojai A. Šlivinskas, P. Kaminskas, R. Baristaitė. Šiauliai, 2006, p. 307.

Almantas Šlivinskas

ORENTAS Gediminas, * 1915 02 14 Peterburge, † 2007 02 07 Vilniuje; verslininkas, fotoreporteris, *leidėjas*.

1922 su tėvais persikėlė į Kybartus. 1934 baigęs valdžios aukštesn. komercijos m-klą, įstojo į VDU studijuoti ekonomikos. Taip pat kartu studijavo Karo m-loje, aktyviai reikėsi studentų atsargos karininkų korporacijos veikloje. 1936 pradėjo dirbti laikr. *Lietuvos aidas*, *Jaunoji Lietuva* fotoreporteriu, todėl per kelerius metus sukauptė šūsnis fotografijų. 1937 Kaune atidarė savo nedidelę turizmo leidinių l-klą. Greta Lietuvos vietovaizdinių atvirukų pirmasis šalyje ėmėsi meninių vokų leidybos, jiems naudojo savo ir kitų geriausių Lietuvos fotografų nuotraukas. Iki II pasaul. karo iš-

leido tris meninių vokų serijas, 1938–1940 10 serijų nespaltotų, skirtingų atspalvių įvairių Lietuvos vietovaizdinių atvirukų, iš jų 90 skirta Kaunui. Iki karo išspausdinti du jo parengti Kauno ir Lietuvos vaizdų albumai 2 500 egz. tiražu. Juose panaudojo savo ir Vytauto Augustino, Kazio Lauciaus, Antano Naruševičiaus ir kt. fotografų nuotraukas. Po karo emigravo į Vokietiją, vėliau persikėlė į Venesuelą, kur vertėsi fotografo, meno dirbinių ir naftos produktų prekybos bei statybos verslais. 1992 grįžo į tėvynę, gyveno Vilniuje, buvo Vilniaus Gedimino technikos u-to garbės mecenatas.

L.: NORKEVIČIUS J. *Dienos, kurių neskaičiavo...: VGTU garbės mecenatas Gediminas Orentas*. Vilnius, 2006; MIŠKINIS, A.; MORKŪNAS, K. *Kauno atvirukai, 1918–1940*. Vilnius, 2001, p. 85.

Almantas Šlivinskas

ORINTAS Jonas, * ~1902 Kudirkos Naumiestyje, † ?; poetas, *knygininkas, leidėjas*.

Savamokslis. 1925 Šiauliuose turėdamas 10 600 Lt kapitalą įsteigė „Aukuro“ knygyną Tilžės g. 164, nuo 1928 – Vilniaus g. 187 (kituose šaltiniuose – Pašto g. 3, o nuo 1930 – dar ir Vilniaus g. 179). „Aukuro“ knygynas išleido 11 poezijos, beletristikos, scenos veikalų, praktinės medicinos knygelių, keletą atvirukų, aprūpino knygomis ir vadovėliais ne tik Šiaulių kraštą, bet siuntinėjo juos paštu po visą Lietuvą, veltui platino savo knygų k-gą. Apie 1936 knygynas sužlugo, knygas perėmė Felikso Maksvyčio knygynas „Žiedas“ ir buvęs pardavėjas Stulgaitis, kuris vėliau atidarė savo knygyną

„Bijūnas“. Δ paskelbė keletą savo poezijos ciklų, garsėjo kaip laisvamanis, buvo Lietuvos Laisvamanių etinės kultūros d-jos v-bos narys, sekretorius.

L.: BUGAILIŠKIS P. *Gyvenimo vieškeliais*. Šiauliai, 1994, p. 308; PAPAURĖLYTĖ, A. Nepriklausomos Lietuvos (1918–1940 m.) knygos įstaigos. *Knygotyra*, 2001, t. 37, p. 270–283; DROBENKA, S. Šiaulių spauda, 1918–1940: magistro darbas. Vilnius, 2001, p. 107–108; „Aukuro“ knygynas. *Naujas žodis*, 1930, nr. 1, p. 21; MAKSVYTIS, F. *Kai degė knygos*. Kaunas, 2005, p. 87; PALECKIS, J. *Gyvenimas prasideda*. Vilnius, 1967, p. 52–84.

Almantas Šlivinskas

REIMO Tiiu, **Maalust**, * 1953 06 06 Taline; estų *knygotyrininkė, bibliotekininkė, bibliografė, informologė*.

1976 baigė Talino ped. i-tą (nuo 2005 Talino u-tas, bibliotek ir bibliogr. spec.). Dirbo Estijos MA b-kos Baltikos ir retų knygų skyriuje (1976–2003; nuo 1987 jo vedėja). Neakivaizdiniu būdu 1992–1995 studijavo Talino ped. i-to magistrantūroje, vėliau akivaizdiniu būdu doktorantūroje, 2001 įgijo daktaro laipsnį (socialiniai mokslai). Stažavo Jungtinės Karalystės ir Vokietijos moksl. b-kose. Nuo 2003 Talino u-to knygotyros profesorė, nuo 2007 šio u-to Informacijos mokslų i-to direktorė. Dėsto kursus: Knygos ir b-kų ist., Senosios ir retosios knygos, B-kų fondų vadyba (bakalaurantams), Mokslas apie knygą (magistrantams). Dalyvavo Estijos, Jungtinės Karalystės, Latvijos, Lietuvos, Olandijos, Suomijos, Vokietijos u-tų ir kitų moksl.

institucijų surengtose konferencijose. Yra įvairių Estijos ir užs. šalių moksl. ir profesinių org-jų, premijų k-tų, tęstinio mokslo darbų leidinio *Acta Bibliothecae Nationalis Estoniae* red. kolegijos narė. Tyrinėja Estijos knygos ist., rašto kultūros paveldo skaitmeninimą. Šalies ir užsienio moksl. leidiniuose anglų, estų, rusų, suomių ir vok. kalbomis paskelbė 75 moksl. straipsnius, disertacijos pagrindu parengtą monogr. *Raamatukultuur Tallinnas 18. sajandi teisel poolel (Tallino knygos kultūra XVIII a. antroje pusėje, 2001)*. Už šią knygą apdovanota Arthuro Pukso (Kanada) premija. Sudarė leidinius: *Eesti raamatu kronoloogia (Estų knygos chronologia, 2000)*, *Books and libraries in the Baltic Sea Region from the 16th to the 18th Century (Baltijos regiono šalių knygos ir bibliotekos nuo XVI iki XVIII a., 2006)*, *Library Spirit in the Nordic and Baltic Countries (Bibliotekų idėja Šiaurės ir Baltijos regiono šalyse, 2009)*. Bendradarbiauja su Lietuvos mokslininkais. Nuo 1999 dalyvauja VU tarptautinėse knygotyros konferencijose, yra nuolatinė jų org. k-to narė, tęst. leid. *Knygotyra* red. kolegijos narė, šiame leidinyje paskelbė straipsnių. VU Komunikacijos f-to profesoriaus vardo teikimo užsienio ekspertė.

Domas Kaunas

SEREIKA Feliksas, * 1845 Dičiūnuose (Pasvalio rj.), † 1913 06 14 (27) Radviliškyje; kunigas, švietėjas, *spaudos darbuotojas, knygnešys*.

1877 baigė Kauno kunigų sem-ją. Paskirtas vikaru į Kaltinėnus, vėliau vikaravo Dotnuvoje, Dusetose, Medininkuose, Lauk-

žemyje, klebonavo Tytuvėnuose. Nusilpus sveikatai, buvo altarista Lenkimuose, nuo 1906 – Radviliškyje. Vyskupo Motiejaus Valančiaus paskatintas, įsitraukė į knygnešių veiklą, per savo patikėtinius skleidė period. leid. *Aušrą, Žemaičių ir Lietuvos apžvalgą, Tėvynės sargą*. Materialiai rėmė slaptas liet. m-klas, pats mokė vaikus ir parapijiečius liet. skaityti ir rašyti, nemokamai platino liet. knygeles, daugiausia vadovėlius. Už liet. veiklą buvo policijos sekamas, keliamas iš vienos parapijos į kitą, baustas pinigine bauda, apie 1898 uždarytas į Kretingos bernardinų vienuolyną, kur išbuvo daugiau nei dvejus metus. Be Antano Baranausko leidimo iš jo paskaitų konspektų sudarė ir išspausdino gramatiką *Kalbomokslis lietuviszkos kalbos* (1896, fakt. 1899), parengė ir išleido elementorių *Lietuviszkas pradziomokslis mažiems vaikams auksztaičių ir žemaičių lietuvių* (1896). Slapyv.: K. P. S., LL, S. S.

L.: KALUŠKEVIČIUS, Benjaminas; ir MISIUS, Kazys. *Lietuvos knygnešiai ir daraktoriai 1864–1904*. Vilnius, 2004; DAMBRAUSKAS-JAKŠTAS, Adomas. *Užgesę žiburiai*. Roma, 1975.

Nijolė Lietuvninkaitė

SMETONA Antanas, * 1874 08 10 Užulėnyje (Ukmergės rj.), † 1944 01 09 Clevelande (JAV); Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras, pirmasis LR prezidentas, visuomenės ir politikos veikėjas, pedagogas, *vertėjas, redaktorius, spaudos darbuotojas, asmeninės bibliotekos savininkas*.

1902 baigė Peterburgo u-to Teisės f-tą. 1903–1918 Vilniuje dirbo advokato padė-

jėju, vėliau žemės banke. 1923–1926 Lietuvos u-te dėstė etiką, sen. filos., teisės ir kult. kursus. Docentas (1926). Filos. garbės daktaras (1932). Greitai iškilo kaip vienas aktyviausių liet. tautinio judėjimo dalyvių. 1905 vykusio Didžiojo Vilniaus seimo narys. Δ dalyvavo daugelio liet. visuom., kult., švietimo org. – „Aušros“, „Ryto“, „Rūtos“, Lietuvių mokslo ir Lietuvių dailės d-jų – veikloje. Talkino rengiant tautinius liet. leidinius: redagavo laikr. *Vilniaus žinios, Lietuvos ūkininkas*, 1914–1924 – žurn. *Vairas*, parengė inform. ir publicistikos straipsnių tautinės veiklos klausimais. 1907 su kitais įsteigė „Vilties“ b-vę, redagavo *Vilties* laikr., leido jo priedus – praktines knygeles. 1914–1915 Lietuvių d-jos nukentėjusiems dėl karo šelpti pirmininko pavaduotojas. 1915 LMD k-jos vadovėliams leisti narys. 1917–1919 Lietuvos Tarybos pirmininkas, laikr. *Lietuvos aidas* redaktorius. 1918 02 16 drauge su kitais pasirašė Lietuvos Nepriklausomybės Akta. 1919 04 04–1920 06 19 ir 1926 12 19–1940 06 15 Lietuvos valstybės prezidentas. 1921–1924 redagavo laikr. *Lietuvos balsas, Tėvynės balsas, Vairas, Krašto balsas, Tautos balsas*. 1940 06 15 su šeima pasitraukė į Vokietiją. 1941 persikėlė į JAV ir iki mirties gyveno Clevelande, rašė memuarus. Δ ne kartą dovanojo knygų VDU b-kai, sukaupe vertingą filos., psichologijos, filol., kult. ist. asm. b-ką. Δ b-koje dominavo filos. ist. lit-ra pranc. ir vok. k. Išlikusiose asm. b-kos knygoose yra dedikacijų. Dalis leidinių meniškai įrišti oda. Knygas ženklino superekslibrisas – savininko inicialai A. S. Tikslus b-kos dydis kol kas nežinomas. 1941 į VDU b-ką pateko ~ 1 tūkst. Δ asm.

b-kos leidinių (XIX–XX a.). Šiuo metu Δ asm. b-kos paveldas išsisklaidęs po Vilniaus ir Kauno didžiąsias b-kas. Svarb. Δ leidiniai: [*Raštai*] 4 t. (1930); *Pasakyta – parašyta* (1935, [1974], 1992); *Rinktiniai raštai* (1990); *Karybos žodynas* (1995). Slapyv.: Keleivis, Lenas, Panarių Antanas, Trakėnas, Užugirietis, Vilniaus lietuvis, Vilnietis, Vilniškis, Žvalgas ir kt.

L.: KISINAS, Izidorius. *Antano Smetonos bibliografija ir biobibliografija*. Kaunas, 1935; MERKELIS, Aleksandras. *Antanas Smetona*. New York, 1964; EIDINTAS, Alfonsas. *Antanas Smetona*. Vilnius, 1990.

Nijolė Lietuvninkaitė

VALIKONYTĖ Irena, * 1949 03 10 Radviliškyje; istorikė, *Lietuvos Statutų ir Lietuvos Metrikos tyrėja*.

Baigė VU (ist. spec.). Ist. mokslų daktarė (disertacijos tema *Socioekonominė ir teisinė moterų padėtis Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (XV a. pab.–XVI a. I pusėje) ir jos atspindys Pirmajame Lietuvos Statute*, 1978). Nuo 1973 VU Ist. fak. dėstytoja, docentė, Senovės ir vid. amžių katedros vedėja (1993–2007), Lietuvos Statutų ir Metrikos tyrimų grupės vadovė (nuo 1993). Mokslo darbo kryptys: LDK teisės, šeimos ist., šaltiniotyra, šaltinių leidyba. Rengia Lietuvos Metrikos Teismų bylų knygų publikacijas: nr. 4, 6, 8, 10, 11, 12 (1995–2007). Su Edvardu Gudavičiumi ir Stasiu Lazutka parengė I Lietuvos Statuto vertimus į liet. (2001) ir rusų k. (2004). Ist. šaltinių tyrimų ir leidybos tarpt. konferencijų organizatorė ir dalyvė. *Lietuvos istorijos metraščio* (1982–1991), *Lietuvos Metrikos naujienų*

(nuo 1996) ir *Istorijos šaltinių tyrimų* (nuo 2008) red. kolegijos narė.

Rimvydas Petrauskas

VILEIŠIS Petras, * 1851 01 25 Mediniuose (Pasvalio rj.), † 1926 08 12 Palangoje, palaidotas Kaune, 1935 palaikai pervežti į Vilniaus Rasų kapines; inžinierius, visuomenės ir politikos veikėjas, vertėjas, *spaudos darbuotojas, leidėjas*.

1870–1874 studijavo Sankt Peterburgo u-to Fizikos ir matematikos f-te. 1880 baigė Sankt Peterburgo Kelių inžinierių i-tą. Vėliau iki 1899 dirbo inžinieriumi Rusijos susisiekimo m-jos sistemoje. 1899–1908 gyveno Vilniuje, buvo stambus pramonininkas, kartu dalyvavo ir liet. spaudos leidyboje bei platinime. Δ vienas LMD steigėjų, 1907 tapo v-bos nariu. 1908–1921 vėl dirbo Rusijoje. 1921 grįžo į Lietuvą, gyveno Kaune. 1922 buvo paskirtas susisiekimo ministru, 1923 Susisiekimo m-jos Inžinierių tarybos pirmininkas. Lietuvos u-tas Δ suteikė liet. lit-ros garbės daktaro (1923) ir pirmajam Lietuvoje garbės daktaro inžinieriaus vardą (1926). 1924 Lietuvos technikų d-ja išrinko garbės pirmininku. Nuo studijų laikų aktyviai dalyvavo liet. ekonominėje ir visuom. veikloje, rūpinosi liet. spaudos atgavimu. Materialiai rėmė ir platino draudžiamą liet. spaudą, bendradarbiavo *Aušroje*, *Varpe* ir *Ūkininke*. Pagal savo leidybos programą rašė, vertė knygas, organizavo jų spausdinimą ir platinimą. 1875–1876 Sankt Peterburge leido liet. nelegalų rankr. laikraštėlį *Kalvis melagis* (10 nr.). 1876–1877 Sankt Peterburge legaliai išleido keturias savo knygas, vėliau savo lei-

dinius spausdino M. Lietuvos bei kelis JAV liet. spaustuvėse. Spaudos draudimo metais savo lėšomis išleido ~ 100 liet. knygų, rašytų, verstų, adaptuotų jo paties ar jo prašomų asmenų. Parašė ir išvertė populiarių knygelių gamtos mokslų, žemdirbystės, veterinarijos, sodininkystės, medicinos, kultūros, istorijos klausimais, vadovėlių. Tarp Δ darbų buvo pirmoji liet. kn. apie spaudos išradėją – *Apie Joną Gutenbergą ir apie tai, kaip žmonės rašyti ir spausti išmoka* (1900), pirmoji liet. VU ist. *Praeite Vilniaus ir jo pirmbuvusios akademijos* (1893, vadovėliai *Keturi svarbiausieji veikalai aritmetikos parašyti Petro Nėrio* (1886), *Trumpa Geografija, arba žemės aprašymas* (1898), *Trumpa Geometrija* (1900), *Trumpa Visotina Istorija* (1903), įv. praktiniai ūkio patarimai *Sodnas, apynei ir bitys* (1885), *Apie arklius, auginimas ir gydymas nuo atsitropyjancziuos ligos* (1893) ir kt. Δ sukūrė keletą apsakymų (*Jons ir Aniutia*, 1877), scenos vaizdėlių, eilėraščių, išvertė Marko Twaino, Fransio Bret Harto, Henryko Sienkewicziaus, Hanso Christiano Anderseno ir kt. rašytojų prozos kūrinių. Atgavus liet. spaudą Vilniuje leido ir redagavo pirmąjį liet. dienraštį *Vilniaus žinios* (1904–1909), įsteigė *Vilniaus žinių* spaustuvę (1904–1910) ir knygyną (1904–1911). Slapyv.: Giedris, P. Ginbutis, V. Gintautas, P. N., Petras Nėris, N. Sunus, Svalė, Ramojus ir kt.

L.: ANIČAS, Jonas. *Petras Vileišis, 1857–1926*. Vilnius, 2001; PETRONIS, Jonas. *Petras Vileišis*. Vilnius, 1992; STONIENĖ, Vanda. Lietuvių spaudos veikėjas Petras Vileišis. *Knygotyra*, 1993, t. 19.

Nijolė Lietuvninkaitė
Parengė OSVALDAS JANONIS